

Az írásszakértő és az igazságügyi nyelvész párbeszéde

Bencsik Erika - 2020. 09. 02.

Írásszakértő: Az írásszakértői vizsgálat nyelvi jellemzőket érintő része jelenleg is az írásszakértői oktatáshoz használt tananyaghoz tartozik. Ennek aktualizálásához, esetleges kritikai átdolgozásához érdemes igazságügyi nyelvész szakértő szakmai segítségére támaszkodni.

A legelső kérdés, amivel a nyelvész szakértőhöz fordulok, hogy az írásszakértésben a nyelvi jellemzőkhöz kapcsolódó vizsgálat elnevezése az orosz nyelvű forrásokból származó *írott beszéd sajátosságai* vagy más szakirodalomban az ún. *szövegezési sajátosságok*.

Ezek a kifejezések szakszerűnek, helyesnek tekinthetők-e?

Nyelvész szakértő: A két szakértői terület valóban eredményesen kiegészítheti egymást, így nyelvész szakértőként nagyon örülök a párbeszédnek!

Ami a terminológiát illeti: az *írott beszéd* nyelvészetileg is értelmezhető kifejezés, mégis félrevezető lehet, hiszen az írás és a beszéd több szempontból is eltér egymástól. Az írás tervezettebb, tagoltabb, szerkesztettebb, a beszéd spontánabb, több hibát tartalmaz, és a nonverbális kommunikáció eszközeire is támaszkodhat (arc kifejezések, gesztusok stb.). Érdemes őket egy kontinuum két végpontjaként kezelni, amelynek vannak tiszta formái (pl. egy tudományos publikáció vagy beszélgetés baráti körben), de még gyakoribbak az átmeneti esetek (pl. egy internetes komment írott és beszélt nyelvi jegyeket is mutat). Az

utóbbiak, amelyekre lassan 20 éve irányul komolyabb tudományos érdeklődés, többek között *másodlagos írásbeliség, írott beszélt nyelv, elektronikus/internetes/virtuális írásbeliség* néven ismeretesek.

A *szövegezési sajátosság* már pontosabb kifejezés, mivel azt mutatja, hogy nem az egyén kézírásának jellegzetességéről van szó, hanem a szövegalkotás során meghozott döntésekről, tehát az egyén nyelvi stílusáról. Nagy Ferenc is az idézett kifejezést használja alapművében^[1]. A szakmai gyakorlatban elterjedt terminus még a *nyelvi (ismertető) jegy* és a *nyelvi sajátosság*, amelyek elrugaszkodnak a *szöveg* szótól. A nyelvi jegyek összessége az *egyéni nyelvhasználat*, idegen szóval *idiolektus*.

Írásszakértő: E sajátosságok feltárása tudományos szempontból háromféle lehet: az egyik része nem igényel tudományos ismereteket, a másik kettő viszont két tudomány, a nyelvészet és az orvostudomány ismereteire támaszkodik.

Vegyük először azt a részt, amely megítélésem szerint nem igényel tudományos ismereteket! Itt elsősorban formai és általános anyanyelvi ismeretekre, az írásrendszerek ismeretére gondolok. Ide tartoznak az adott írásmód jellemzői (nyomtatott nagy- vagy kisbetűs), a keltezés formája (pl. római vagy arab számokat tartalmaz), a címzés formája, a szöveg tagolása, az írásjelek alkalmazása vagy hiánya, a szövegkiemelés módja, a javítások, a rövidítések, a kiegészítés módja, amelyeknek formai, grafikai jellemzői is jelentősek lehetnek. Ide tartoznak olyan írásszokások is, mint pl. az aláírás egy-egy betűjének nagybetűs írásmódja (ha ez nem kezdőbetű) az aláírás után kihelyezett pont stb. Utóbbiak különös sajátosságnak is minősülhetnek a kézeredet megállapításában.

Feltételezem, hogy ezeknek a nyelvtudományi ismereteket nem igénylő, de nyelvi jellemzőket érintő sajátosságoknak a feltárása nem sérti a kompetenciahatárt.

Mi az Ön véleménye erről?

Nyelvész szakértő: A szöveg formai jegyeit az írásszakértő és a nyelvész szakértő is vizsgálja a saját szempontjaiból. Ha az írásszakértő olyan nyelvi jegyeket azonosít, amelyek – ahogy említette – *formai, grafikai* jellemzői jelentősek lehetnek, akkor természetes, hogy azokat beleveszi a szakvéleményébe. Ugyanígy a nyelvész szakértő is vizsgálja őket, ha azok *nyelvi* jellemzői jelentősek lehetnek. A hangsúly szerintem itt azon van, hogy egyik szakértő se vonjon le olyan következtetést e formai jegyekből, amely a másik szakterületéhez tartozna. Adott esetben az lehet a helyes eljárás, hogy jelezzük a szakvéleményben az észlelt jellegzetességet, de nem fogalmazunk meg szakmai állásfoglalást vele kapcsolatban, csak jelezzük a hatóságnak, hogy a másik szakértői terület képviselőjének bevonására lehet szükség.

Egy ügyben nyelvész szakértőként magam is hasonlóan jártam el. Egy végrendeletben többek között ez a mondat szerepelt: *„kellő megfontolás után, tiszta tudattal, minden külső befolyástól mentesen”*. Gyakorló szakfordítóként nem tudtam nem észrevenni, hogy ez angolul is pontosan így hangzik: *„after careful consideration, being of sound mind and free from any undue influence”*. A mondat jelenléte utalhatott valamilyen angoltól fordított végrendeletmintára, az örökhagyó angol nyelvtudására, egy esetleges idegen szerzőre, aki jártas a jogban és az angol nyelvben, de az is lehet, hogy a magyar szaknyelvben is így használják. A szakvéleményben tehát csak jeleztem ezt a jelenséget, és a jogászokra bízom, hogy mérlegeljék a jelentőségét.

Írásszakértő: Felmerül a kérdés, hogy amikor a fent említett formai jellemzőket vizsgáljuk, valójában a fogalmazó vagy az író írássajátosságait tárjuk-e fel (ha két különböző személyről van szó).

Egyetért-e azzal, hogy a szövegírások számos olyan formai jellemzőt tartalmazhatnak, amelyek nem a fogalmazó-szerző, hanem az író személy nyelvi szokásait tükrözik? (Kivétel lehet, ha a fogalmazó az írásra vonatkozóan is instrukciókat ad, vagy a szöveg másolt.)

Nyelvész szakértő: Teljesen egyetértek, sőt ennek komoly jelentősége van a nyelvész szakértésben. Szemléletes példa a problémára a bírósági jegyzőkönyv, amely úgy készül, hogy a gyanúsított beszédét a jegyzőkönyvvezető írja le. A létrejövő írott szöveg így mindkét személy nyelvi jegyeit tartalmazza. A nyelvész szakértő ilyenkor nem vizsgálhatja a szöveg szerkesztésével kapcsolatos sajátosságokat (pl. helyesírás, mondattagolás), csak olyan más nyelvhasználati jegyeket (pl. a szóválasztást, mondatszerkezetet stb.), amelyek csak a beszélőt jellemzik.

Hasonló a helyzet az írásszakértők számára érdekesebb, kézzel írott végrendeletek, búcsúlevelek, névtelen levelek stb. esetében is. A nyelvész szakértőnek mindig mérlegelnie kell a *torzítás* és a *kettős (vagy többes) szerzőjűség* kérdéseit. Mindkettő az olvasó félrevezetésére irányul: előbbinél a szerző másnak akar mutatkozni, s ezért valamilyen stílust próbál felvenni, utóbbinál több szerző is közreműködik a szöveg létrehozásában (diktálás, másolás, belejavítás, átfogalmazás stb.). A nyelvész szakvéleményben erre a kérdésre mindig kitérünk, és a formai sajátosságokat kisebb azonosító erejű nyelvi jegyként tüntetjük fel, ugyanis ezek könnyebben utánozhatók.

Vannak nehezebben felismerhető, kevésbé tudatosuló nyelvi jegyek, amelyeknek éppen emiatt nagyobb az azonosító erejük. Ilyen a szórend, a mondatszerkezet, a zárt szóosztályok elemeinek használata stb. Egy konkrét példát is említek: egy névtelen Facebook komment szerzője az *ugyanis* kötőszóval indított egy egyszerű mondatot („Ugyanis nem ismerem el a holokausztot.”), pedig az *ugyanis* rendszerint mellékmondatokat vezet be (pl. „*Otthon maradtam, ugyanis nem láttam értelmét, hogy kimotozom.*”). Figyelemreméltó, hogy a gyanúsított mintáiban is előfordult ugyanez a rendhagyó jelenség, mégpedig hétszer (pl. „Ugyanis egy volt ügyvéd piszkoskodik velem.”)!

Írásszakértő: Gyakorlatom során talákoztam olyan esettel, amikor a gyanúsított először saját kezűleg írta meg a zsaroló levelet, aztán az egyik, majd a másik lányával íratott nagyon hasonló tartalmú szövegeket, amelyek tartalmukban és szóhasználatukban nagymértékben egyezők voltak, ugyanakkor a helyesírásukban és a szövegtagolásukban jelentős különbségeket tapasztaltam a teljesen eltérő kézírási sajátosságok mellett.

Abban az esetben, ahogy írja, ha elkülöníthetők olyan jellemzők, amelyek az író személyhez kapcsolódnak, a nyelvész szakértővel történő konzultáció a kézeredet megállapítást is elősegítheti.

A következő témakör, hogy az írásszakértői vizsgálat olyan háttérismeretekre is támaszkodik, amelyek az orvostudományhoz, pszichiátriához kapcsolhatók. Ezen a területen esetenként orvosokkal is egyeztetünk. A legutóbbi szakmai találkozón a pszichiátriai betegségeknek és az Alzheimer-kórnak a szövegírásra gyakorolt hatásairól tartottak továbbképzést.

Foglalkozik-e a betegségek hatásaival az igazságügyi nyelvészet vagy a nyelvészetnek valamelyik ága?

Nyelvész szakértő: Egyes betegségek zavart okozhatnak a nyelvhez kapcsolódó mentális folyamatokban, így például a beszéd észlelésében, megértésében és létrehozásában, az írás-olvasásban, valamint a nyelvi elemek mentális tárolásában és feldolgozásában is. Ezekkel a *nyelvi zavarokkal* főként a *neurolingvisztika*, és érintőlegesen a *pszicholingvisztika* foglalkozik. Ezek eredményét az igazságügyi nyelvészet, azon belül az igazságügyi szövegnyelvészet is hasznosíthatja.

Ugyanakkor a gyakorlatban nem jellemző, hogy a szakértőnek az általános nyelvhasználatól való *kóros* eltérést kell vizsgálnia, bár természetesen előállhat ilyen helyzet. Ilyenkor a nyelvész szakértő a kompetenciája határára kerül, ahol mindenképpen együtt kell működnie az adott betegséget jól ismerő szakemberrel (pl. pszichiáterrel). Nagy Ferenc „elmebetegek írásai” címszóval foglalja össze a tapasztalatait, és megállapítja, hogy a nyelvész szakértő „bizonyos típusú írásokból nem utalhat konkrét elmebetegségre, csupán abnormális személyiségre”. A nyelvész szakértő tehát észleli az ilyen nyelvi sajátosságokat, és szakvéleményében jelezheti, hogy azok valamilyen elmebetegségre utalhatnak.

Sokkal jellemzőbb azonban, hogy az igazságügyi nyelvésznek *nem kóros* devianciákat kell azonosítania, hanem ép elméjű, hallású és beszédű emberek stílusjegyeinek eltérését az általános nyelvhasználatól.

Írásszakértő: Végül a tárgyalt vizsgálat harmadik része a nyelvtudomány ismereteire támaszkodik, és az interjú legfőbb célja, hogy ezen ismeretek alkalmazását megvitassuk.

Elfogadható-e nyelvészeti szempontból, ha az írásszakértő a vitatott és mintaanyagokban az író személy ismereteit, a szöveg témáját, célját összegzi, ha az laikusok számára is követhető és érthető?

Nyelvész szakértő: Én azt venném kiindulópontnak, hogy az írásszakértő az íráskép sajátosságait, a nyelvész szakértő a szöveg nyelvi sajátosságait vizsgálja. A tartalom elemzése tehát szigorúan véve egyik területhez sem tartozik. Ha azonban egy konkrét ügyben valamilyen tartalom nyelvi jegynek minősül (pl. egy adott gondolat vagy kép több helyen is felbukkan hasonló vagy akár eltérő megfogalmazásban), akkor azt a nyelvész szakértőnek vizsgálnia kell. Ugyanígy, ha valamilyen tartalom szorosan kapcsolódik a kézírás sajátosságaihoz, akkor azt az írásszakértőnek vizsgálnia kell.

A kérdésre válaszolva: ha a szöveget író személy ismereteinek, a szöveg témájának vagy céljának az összegzése szorosan kapcsolódik az íráskép elemzéséhez, vagy szükséges az írásszakértő megállapításainak értelmezéséhez, akkor helyénvaló az összegzés a szakvéleményben.

Írásszakértő: Igen, ez nagyon finom megfogalmazása a kompetenciahatárnak. A szöveg tartalma abból a szempontból is érdekes az írásszakértő számára, hogy csak egyező szövegtartalom (egyező betűkapcsolatok) alapján lehet teljes körű összehasonlítást végezni.

Nyelvészeti szempontból elfogadható-e, ha az írásszakértő a szakértői véleményben felsorolja a vitatott és minta szövegírásokban egyező helyesírási hibákat a szabályzat legújabb, 2015. évi kiadására hivatkozva?

Egyetért-e azzal, hogy az eltérések esetén torzítás is szóba jöhet? Ennek megítélésére az írásszakértő nem kompetens.

Nyelvész szakértő: Ahogy fentebb említettem, külön kell választani az észrevételezést és a következtetést. Ha az írásszakértő olyan lényeges információt észlel, amelyre nem kérdeztek rá, de elősegítheti a tényállás feltárását, akkor azt jeleznie kell a kirendelő hatóságnak. Ha például helyesírási sajátosságokat vesz észre, azokra felhívhatja a figyelmet a szakvéleményében (ugyanúgy, mint ha – mondjuk – számítási hibát találna egy pénzügyi levezetésben). Bármilyen következtetés levonása azonban hiba lenne, ugyanis az egyén helyesírása egy nagyobb rendszernek, az egyén nyelvhasználatának a része. A rendszer elemeit pedig egységesen, egymással összefüggésben kell értelmezni, és csak az egészre vonatkozóan lehet következtetést megfogalmazni.

Az írásszakértő tehát véleményem szerint felsorolhatja az azonosított helyesírási hibákat a szakvéleményében, de nem használhatja őket annak alátámasztására.

Írásszakértő: Nagyon gyakran előfordul zsaroló, fenyegető levelek esetén, hogy ugyanazok a szavak, sajátos kifejezések (pl. börtönszleng) megismétlődnek. Erre felhívhatja-e a figyelmet az írásszakértő?

Nyelvész szakértő: A szóhasználat vizsgálata még a tartalmi és helyesírási kérdéseknél is több buktatót rejt. A szavaknak nemcsak alakjuk, hanem jelentésük és funkciójuk is van. Mindhármát vizsgálni kell (morfológiai, szemantikai és pragmatikai szint). A szóhasználat ráadásul a helyesírás és más formai jellemzők után a legkönnyebben utánozható, torzítható szint, hiszen az egyénre vagy csoportra jellemző szavakat könnyebb azonosítani és utánozni, mint pl. a mondatszerkesztési vagy szóalkotási sajátosságokat. Itt csak azt tartom elfogadhatónak, ha az írásszakértő jelzi a szakvéleményében, hogy nyelvész szakértő bevonását

javasolja, és a gyanús szóalakokat csupán e javaslat alátámasztására sorolhatja fel.

Írásszakértő: Megfogalmazhatók-e általánosan olyan nyelvi jellemzők, amelyek esetén az írásszakértőnek feltétlenül érdemes nyelvész szakértő bevonását javasolnia?

Nyelvész szakértő: Ha az írásszakértő a fentiekhez hasonló, különösen visszatérő nyelvi jegyeket talál, érdemes lehet nyelvész szakértőt bevonni az ügybe. Fontos megjegyezni azonban, hogy az érdemi nyelvészeti elemzéshez lényegesen több szövegre van szükség, mint egy érdemi írásszakértéshez. Ha a szövegek műfaja hasonló, legalább fél A4-es oldalnyi vitatott szerzőjű szöveggel és legalább ugyanilyen terjedelmű ismert szerzőjű mintával már lehet dolgozni. Minél több írás áll rendelkezésre, és minél hasonlóbb azok műfaja, annál érvényesebbek a vizsgálat eredményei.

Írásszakértő: A következő kérdés számot tart a magyar szakon végzett írásszakértők és a magyar szakos hallgatók érdeklődésére is. Tud-e példát mondani arra, hogy igazságügyi szakértő gyakornokként milyen ismeretekkel bővült a tudása az egyetemi nyelvészeti tanulmányokat követően?

Az írásszakértők többségének nincs nyelvészeti végzettsége. Ez alapján látja-e értelmét annak, hogy egy írásszakértői vélemény kiterjedtebb, de középiskolai szintű stilisztikai, mondattani, lexikai vagy egyéb nyelvi jellegű elemzést tartalmazzon?

Nyelvész szakértő: Gyakornokként nagyon izgalmas volt azzal szembesülni, hogy a legunalmasabb nyelvészeti kérdés is perdöntő lehet egy adott ügyben. Hallgatóként hidegen hagyott, hogy az *illetve* jelenthet 'és'-t és 'vagy'-ot is, de

gyakornokként láttam, hogy egy kártérítési perben többmillió forint sorsa múlhat az értelmezésen.

A második kérdésre nagyon egyszerű a válasz: nyelvészeti végzettség nélkül nem szerencsés nyelvészeti elemzésre vállalkozni.

Írásszakértő: Az írásszakértői tankönyvben háttérismeretként szereplő nyelvészet kiszélesíti a szakértő látókörét. Szükséges-e továbbképzés ezen a területen, vagy a nyelvészeti ismeretek alapvetően nem változnak?

Nyelvész szakértő: A nyelv és a nyelvhasználat folyamatosan változik, ezért a nyelvészetnek állandó feladata, hogy figyelemmel kísérje e változásokat. Ennek megfelelően sorra jelennek meg az újabb és újabb tudományos eredmények, amikkel a nyelvésznek lépést kell tartania. Mind az írásszakértőnek, mind a nyelvész szakértőnek felelőssége, hogy képezze magát a saját szakterületén, és persze az is hasznos, ha egymás szakterületéről is tájékozódnak.

Összegezve:

Az írásszakértő tehát a vizsgálat feltételeinek teljesüléséhez, a vizsgálat elvégzéséhez szükséges, hogy felismerje az írásrendszert, az írásmódot, megismerje a szöveg tartalmát és alapvető nyelvi jellemzőit az általános anyanyelvi ismeretei alapján. A feltárt nyelvi jellemzőket azonban csak kifejezetten az íráskép vizsgálatához kapcsolódóan értékelheti, nem nyelvészeti szempontból.

Munkája során mindkét szakértő észlelhet olyan ismertető jegyeket, amelyek alaposabb kivizsgálást igényelnek, ezért felhívhatja a kirendelő hatóság figyelmét arra, hogy írásszakértő/nyelvész szakértő bevonására van szükség. E javaslat alátámasztására felhasználhatja a megfigyeléseit, de azokat el kell különítenie a saját kompetenciájába tartozó

szakmai véleményétől, és nem is sugallhatja a kirendelő hatóságnak, hogy ő illetékes a kérdésben szakvéleményt adni. A két terület képviselői ily módon erősíthetik egymást.

[1] Nagy Ferenc: Kriminálisztikai szövegnyelvészet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

© 2025 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.